

Dr hab. Krystyna Leśniak-Moczuk, prof. UR

Instytut Socjologii

Wydział Socjologiczno-Historyczny

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja pracy doktorskiej mgr Mariusza Rudzkiego

pt.: „Kapitał intelektualny klastra na przykładzie Stowarzyszenia Lubelskie Drewno”

napisanej na Wydziale Społecznym w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Sławomira Partyckiego

w dyscyplinie - socjologia.

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena tego, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U z 2003 r. nr 65, poz.595; z późn. zm.). Wymogiem formalnym art. 13 Ustawy jest to, aby rozprawa doktorska stanowiła oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a jednocześnie wykazywała ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w zakresie danej dyscypliny naukowej, prowadzącej do umiejętności prowadzenia pracy naukowej. Recenzja obejmuje następujące zagadnienia:

1. Wprowadzenie do tematyki pracy
2. Prezentacja formalnej struktury pracy
3. Krytyczne omówienie układu i zawartości merytorycznej pracy
4. Charakterystyka pracy od strony formalnej
5. Ocena pracy zgodnie z wymogami art. 13 Ustawy, jako oryginalnego rozwiązania naukowego
6. Uwagi krytyczne i kwestie dyskusyjne
7. Wnioski końcowe

1. Wprowadzenie do tematyki pracy

Wybrana przez doktoranta tematyka kapitału intelektualnego badanego w kontekście czynnika konkurencyjności klastrów zasługuje niewątpliwie na uwagę. Legitymizacja zainteresowań funkcjonowaniem instytucji klastrów przemysłowych, których koncepcję stworzył brytyjski ekonomista Alfred Marshall, warunkowana jest wprowadzaniem tej formy

gospodarowania w Polsce. Z tego punktu widzenia zasadne jest podjęcie przez autora badań oceniających efektywność i konkurencyjność działań tej instytucji na rynku. Klaster (ang. *cluster*) jako geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych podmiotów grupuje pracowników reprezentujących różnorodne branże, posiadających zróżnicowane kompetencje i doświadczenia. Współdziałanie dużej liczby ludzi rodzi potrzebę kontaktów na linii zawodowej i towarzyskiej, które stają się podstawą wytwarzania więzi społecznej. Od lat 50. XX wieku upowszechnia się pojęcie kapitału społecznego, rozwijane na gruncie strukturalizmu kulturowego Pierre'a Bourdieu oraz teorii racjonalnego wyboru i wymiany społecznej Jamesa Colemana. Spopularyzowane przez Roberta D. Putnama i Francisa Fukuyamę rozwija się na gruncie nauk socjologicznych, rozszerzając zakres znaczeniowy na inne elementy związane z czynnikiem ludzkim w procesie wytwarzania. Pojawiły się więc m. in. pojęcia kapitału ludzkiego, kapitału intelektualnego. Podzielałam pogląd uczonej Marii Szyszkowskiej, twórczyni filozofii codzienności, zwracającej uwagę na urzeczowienie istoty ludzkiej, której przymioty określa się mianem materialnego czynnika produkcji jakim jest kapitał.

2. Prezentacja formalnej struktury pracy

Recenzowana praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, streszczenia, spisu tabel i wykresów oraz aneksu. W jej strukturze wyodrębnić można części teoretyczną, faktograficzną metodyczną i empiryczną.

Pierwszy rozdział o charakterze teoretycznym przedstawia wybrane ujęcia kapitału intelektualnego jako czynnika konkurencyjności. W rozdziale tym dokonano zdefiniowania kapitału intelektualnego i jego genezy. Autor zaprezentował składniki struktury kapitału intelektualnego (kapitał ludzki, kapitał społeczny i kapitał strukturalny). Zawarto również sposoby pomiaru kapitału intelektualnego oraz jego znaczenie w procesie kreowania wartości i konkurencyjności.

W rozdziale drugim autor zamieścił w sześciu podrozdziałach informacje dotyczące klastra w kontekście form sieciowej współpracy. Zajął się szczególnie zdefiniowaniem, wybranymi modelami i strukturami teoretycznymi, etapami życia i zarządzaniem wiedzą w klastrach. Ponadto zwrócił uwagę na klaster jako źródło przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa i jako organizację sieciową.

W rozdziale trzecim, metodycznym opisano cel i przedmiot badań, problemy badawcze i hipotezy, metody, techniki i narzędzia badawcze, charakterystykę badanej

grupy, dobór próby badawczej i przebieg badań. Najbardziej rozbudowany jest podrozdział ilustrujący badany klaster pod nazwą Stowarzyszenie Lubelskie Drewa. Autor zamieścił w tym miejscu genezę jego powstania, opis działalności, członków i strukturę.

Treść sześciu podrozdziałów zamieszczonych w rozdziale czwartym jest efektem badań empirycznych przeprowadzonych przez autora. Analiza wyników badań w poszczególnych podrozdziałach stanowi próbę odpowiedzi na postawione w części metodycznej szczegółowe pytania badawcze i hipotezy badawcze. Rozdział ten kończy podsumowanie zawierające odniesienie do funkcjonowania klastrów i wniosków z badań empirycznych.

3. Krytyczne omówienie układu i zawartości merytorycznej pracy

Problematyka kapitału intelektualnego została omówiona w perspektywie wybranych historycznych i współczesnych koncepcji teoretycznych. Zgodny z sugestią zawartą w tytule rozdziału 1. jest jedynie podrozdział 1.3. W rozdziale pierwszym nie wyczerpano zapowiadanej tytułem problematyki bowiem autor nie sięgnął do wielu klasycznych dzieł na temat koncepcji kapitału społecznego.

Kolejny rozdział został opracowany według przyjętego planu, w dużej mierze na podstawie poradników i dostępnej literatury przedmiotu. Zawiera on treści traktowane często lakonicznie, hasłowo, lub za pomocą wyliczania zagadnień bez rozwijania przywoływanych wątków.

W dysertacji pozostawiono wiele niedomówień, znajduje się też wiele nieścisłości językowych, pojęciowych np. w spisie treści s. 2. p.r. 4.2 tytuł został sformułowany niezręcznie, a tytuł p.r. 4.5 jest niepoprawny, ma formę zdania twierdzącego, zamiast równoważnika zdania: „Poziom zarządzania kapitałem intelektualnym w klastrze”. Na s. 8-9 wstępu i w rozdziale trzecim metodologicznym s. 106-108 autor podaje metody stosowane w badaniach, bez metody sondażu diagnostycznego, w ramach której wykorzystuje technikę ankietowania.

W problemie badawczym 2. pojawia się pojęcie zasoby niematerialne, a w odpowiadającej hipotezie 2. dwa razy użyto pojęcia kapitał intelektualny. Pytanie badawcze 3. ma charakter teoretyczny i nie odnosi się do badanego podmiotu jakim jest klaster. A hipoteza badawcza mająca zweryfikować postawiony problem nie tylko, że również jest zbudowana na poziomie teoretycznym, to dotyczy zupełnie innego zagadnienia, niż wynikające z postawionego problemu badawczego.

26 pytań kwestionariusza ankiety, na 40 pytań kwestionariusza, ma charakter rozstrzygający (rozpoczyna się od „czy”) i jako kafeterię podano tak, nie, nie wiem lub 5 stopniową skalę Likerta. Zubaża to w istotny sposób wartość poznawczą materiału badawczego. Część z tych pytań rozstrzygających powinna w kwestionariuszu poprzedzać pytania pozwalające szczegółowo opisać badane zagadnienie. Jeśli zdecydowano zrealizować sondażowo badania, to należałoby uzupełnić tego typu sondaż o badania jakościowe na innej próbie badawczej aby wyczerpująco poznać badane zjawiska w celu weryfikacji hipotez badawczych.

Zastrzeżenia budzi liczebność próby badawczej do badań ankietowych. Co prawda skierowano ankiety do wszystkich podmiotów klastra, ale aby dokonać diagnozy postawionych problemów badawczych należałoby zebrać materiał nie tylko od jednej osoby z danego podmiotu reprezentującej kierownictwo, ale sięgnąć także do przedstawicieli załogi danych podmiotów. To załoga tworzy z badane typy kapitału intelektualnego.

Nie wskazał autor czy członkowie klastra s. 121. i podmioty klastra s. 114 to zamienne pojęcia.

W trzecim rozdziale metodycznym podrozdział szósty zatytułowany „Charakterystyka badanej grupy” odnosi się do Stowarzyszenia Lubelskie Drewa, które jest klastrem. Dlatego lepiej brzmiałby tytuł „Charakterystyka badanego klastra”. Użycie słowa grupa nie jest w tym przypadku najtrafniejsze, ponieważ w socjologii jest to teoretyczne pojęcie ściśle zdefiniowane.

Tabele 8 i 9 na s. 128-133 zawierają dane niewiadomego pochodzenia. Co prawda jako źródło podano wyniki badań własnych. Jednak w kwestionariuszu ankiety nie ma pytań, na które odpowiedzi mogłyby wypełniać zawartości tabel. Nie sprecyzowano więc z jakich badań własnych pochodzi podany materiał. Ponadto w tabelach nie podano liczby uczestników poszczególnych działań.

Pojęcie „średnie wykształcenie kadry” w pytaniu kwestionariusza ankiety jest błędem metodologicznym. Nie ma takiego pojęcia. Są typy wykształcenia, wśród których wyróżnia się typ wykształcenia średniego. Bada się strukturę wykształcenia ukazując udział danego typu wykształcenia członków załogi w stosunku do liczby wszystkich członków załogi. Nie można zadać pytania szefowi firmy o typ wykształcenia wszystkich członków załogi tej firmy. Należy każdego respondenta pytać o jego poziom wykształcenia. Można także zdobyć dane odnośnie typów wykształcenia członków załogi w dokumentach znajdujących się kadrach danej firmy.

Podobnie metodologiczne zastrzeżenia budzi pytanie jednej osoby z danej firmy o poziom znajomości języków obcych przez wszystkich pracowników firmy. Odpowiedzi podane przez jednego respondenta a dotyczące wszystkich pracowników mogą być nieprawdziwe lub niewiele zbliżone do rzeczywistości. Nie wyjaśniono dokładnie sposobu przeprowadzania badań ankietowych. Nie wiadomo więc na jakiej podstawie respondent z kierownictwa firmy udzielał odpowiedzi. Czy analizował dane z kadr na podstawie ankiet osobowych pracowników, w których zapisano jakie języki obce zna dany pracownik, czy podawał orientacyjnie liczby bez pokrycia w rzeczywistości.

Pobieżność badań wynikająca z jednej strony z pytań rozstrzygających i odpowiedzi: tak, nie, nie wiem, a z drugiej strony z zadawania jednemu respondentowi pytań odnoszących się do całej załogi, podważa wiarygodność wyników badań. Jeśli zakładano, że osoba z kierownictwa jest w stanie udzielić odpowiedzi, to należało zaplanować badania sondażowe tak, aby na odpowiedzi na pytania dotyczące struktury badanych cech u pracowników firmy zostały przygotowane przez działy kadr. Natomiast z odpowiedzi podanych na diagramie 6 na s. 139. świadczą o braku przygotowania respondentów. 17% z nich nie orientuje się czy pracownicy firmy biorą udział w szkoleniach. Ponadto odpowiedź informująca, że spośród 62% członków klastra pracownicy są szkoleni, jest niewystarczająca do tego by zdiagnozować, w jakim stopniu szkolenia podnoszą poziom kapitału ludzkiego. Należałoby dowiedzieć się jaki odsetek pracowników z danej firmy, będącej członkiem klastra, bierze udział w szkoleniach w danym roku, jakiego typu są to szkolenia, jak długo trwają. Można sporządzić także zestawienia dynamiki tych zjawisk wybranych latach działalności klastra. Niekoniecznie trzeba badać każdy podmiot w klastrze pod tym względem. Wystarczy wylosować reprezentatywną próbę. Autor nie podał w analizie szczegółów odnoszących się do badania szkoleń, które były zawarte w pytaniu nr 12. Pytano tam, czy firma brała udział w szkoleniach w ostatnich 3 latach i w ilu. Nie ma takich odpowiedzi w treści dysertacji dotyczącej analizy tego zagadnienia.

Kolejne zagadnienie, dotyczące źródeł finansowania szkoleń, nie zostało zbadane wiarygodnie. W danej firmie należałoby zbadać jaka jest struktura źródeł finansowania szkoleń. A nie zrobiono tego. Można domniemywać, że dane odnoszą się do całego klastra. Wykres ma tytuł niedokończony „Źródło finansowania szkoleń”. Nie wiadomo więc jakich podmiotów dotyczą podane źródła finansowania. Niejasne jest też określenie „Pochodzenie funduszy” pod wykresem. W opisie danych funduszami są tylko środki unijne. Nie sprecyzowano także pojęcia „Środki własne” ponieważ nie wiadomo czy to środki własne firmy czy pracowników. Nie określono bliżej pochodzenia wsparcia w

ramach klastra. W pytaniu nr 6 kwestionariusza ankiety zawarto kafeterię z możliwością wyboru dowolnej liczby źródeł finansowania szkoleń, bez wskazania jaka jest struktura w danej firmie poszczególnych źródeł.

Wykorzystanie komunikacji internetowej przez członków klastra zbadane na poziomie odpowiedzi: tak, nie, nie wyczerpuje tematu (s. 142). Nie sprecyzowano do jakich celów ta komunikacja służy. Dziwić może fakt, że ponad jedna czwarta firm w społeczeństwie informacyjnym nie komunikuje się internetowo. Należałoby zdiagnozować szczegółowo zakres komunikacji internetowej w ramach firmy pomiędzy jednostkami organizacyjnymi firmy i pomiędzy stanowiskami pracy oraz na zewnątrz.

Nie sprecyzowano do czego ma służyć przydatność wiedzy zgromadzonej w klastrze. Pod wykresem (s. 142-143) dotyczącym powyższego zagadnienia następuje bez żadnego kontekstu odniesienie do kapitału intelektualnego i społecznego.

Nie może jedna osoba z firmy wypowiadać się wiarygodnie za wszystkich pracowników o trudnościach pojawiających się w tej firmie, jakie ci pracownicy postrzegają (s. 145).

Weryfikacja hipotezy drugiej podanej w sposób niejasny, zakrawający na oczywistość: „Kapitał intelektualny podmiotów wchodzących w skład SLD nie wpływa na budowanie kapitału intelektualnego klastra” nie jest poprawna (s. 148). Nie podano zasadnych i wystarczających argumentów do potwierdzenia słuszności postawionej hipotezy. Wpływ kapitału społecznego na kapitał intelektualny bada kolejna hipoteza.

Brakuje hipotezy badającej wpływ kapitału strukturalnego i kapitału ludzkiego na kapitał intelektualny. Sądząc po przytoczonym zestawie analiz w p.r. 4.2. hipoteza druga powinna uwzględniać wpływ kapitału ludzkiego na kapitał intelektualny.

Autor przed analizą wyników badań mających zweryfikować hipotezę 3. podaje konkluzje z badań (s. 149).

s. 162-163, 172, 180. Błędnie podano w tabelach korelacje pomiędzy dwiema zmiennymi. Zamiast wyjaśnienia poziomu tej korelacji przytoczono pod tabelą 28 teoretyczny tekst z przypisem dotyczący zaufania i ryzyka.

Postawiona hipoteza 3. o charakterze teoretycznym bez odniesienia do badanego klastra nie mogła być zweryfikowana w oparciu o przedstawione wyniki badań. Autor bezpodstawnie stwierdza, że została zweryfikowana pozytywnie (s. 165).

Autor nie rozumie istoty weryfikacji hipotez. Prawie wszystkie dane pochodzące z badań autorskich dotyczących problemu badawczego 4. zaprzeczają postawionej hipotezie

4. a w konkluzji analizy wyników tych badań stwierdzono, że hipoteza została potwierdzona (s. 172).

Autor nieporadnie formułuje zakończenie dysertacji, powtarzając dane procentowe zamieszczane wcześniej w rozdziale empirycznym, wstawia fragmenty teoretyczne pomiędzy wyniki badań. Nie odnosi się do zweryfikowanych hipotez. Ostatnie akapity zamiast wniosków zawierają powtórzenie szczegółowych danych odnoszących się do konkretnych pytań z ankiety.

Autor wskazuje na wysoki poziom kapitału ludzkiego, który jest zaniedbywany. Dalej podaje przyczynę tego zaniedbania według zdania ankietowanych, ale ten akapit opatrzony jest przypisem odnoszącym się do literatury (s. 184). Nie wiadomo więc czy przedstawiona przyczyna pochodzi z wyników badań czy jest to zapis pochodzący z monografii C. Sikorskiego.

Zbyt schematyczna, lapidarna i niepełna jest analiza wyników badań. Autor ogranicza się jedynie do powtórzenia wielkości procentowych podanych na wykresach, bez komentarza i wyciągnięcia wniosków, bądź porównania swoich wyników do innych pochodzących z podobnych badań.

Rozdział 4. sprowadza się do zamieszczenia rozkładu odpowiedzi na pytania z kwestionariusza ankiety na wykresach i krótkiej, wybiórczej charakterystyki rozkładu odpowiedzi respondentów zebranych w sondażu. Brak analiz porównawczych pomiędzy poszczególnymi kategoriami zamieszczonymi w kafeteriach pytań, wraz z podaniem różnic punktów procentowych. Brakuje także analizy wyników badań w odniesieniu do cech społecznych respondentów zawartych w metryczne kwestionariusza ankiety. Ponadto nie podsumowywano i nie porównano ze sobą uzyskanych wyników badań przed konkluzją odnoszącą się do weryfikacji poszczególnych hipotez. Zamiast tego odwoływano się do stwierdzeń teoretycznych.

W tekście poświęconym weryfikacji hipotez w rozdziale empirycznym nie ma śladu efektu zapowiadanych badań jakościowych.

Brak jest dogłębniejszej analizy wyników badań własnych ze wskazaniem uwarunkowań badanych zjawisk i przewidywanych skutków jakie mogą pojawić się w bliższej lub dalszej perspektywie.

W recenzowanej pracy tekst zawiera wiele niedomówień i niejasnych, nieprecyzyjnych sformułowań.

4. Charakterystyka pracy od strony formalnej

W pracy używano zarówno pierwszej osoby, jak i trzeciej osoby liczby pojedynczej, pojawiają się w tekście dość liczne literówki oraz błędy gramatyczne i stylistyczne w zdaniach, np. s. 136. „Źródła wyników można doszukiwać się na podstawie...”, s. 148 „niska aktywność do realizacji wspólnych działań”.

Nie stosuje się zawieszono tekstu po tytule rozdziału przed podrozdziałami. Po tytułach rozdziałów autor zawiesza akapity, które nie są wstępem ani zapowiedzią treści danego rozdziału, lecz niekompletnym początkiem, traktującym wybiórczo zagadnienie wynikające z tytułu rozdziału. To samo dotyczy podrozdziałów pierwszego i drugiego stopnia. Akapity te miałyby ewentualnie sens gdyby stanowiły wprowadzenie, opisujące strukturę całego rozdziału.

Odstępy pomiędzy fragmentami tekstu są dowolne i niejednakowe. Bardzo często w rozdziale empirycznym pozostawiono połowę strony jako puste miejsce, a pomiędzy wykresem a tekstem interlinia jest za duża. Niepotrzebnie zajęto miejsce na wymianę każdej pojedynczej cechy kapitału ludzkiego od nowego akapitu zamiast wymienić je w jednym wierszu np. s. 41. Te zabiegi mogą oznaczać, że autor stara się sztucznie powiększyć objętość pracy.

W kwestionariuszu ankiety nie zachowano jednolitości odstępów pomiędzy pytaniami. Dwa razy podano tytuł kwestionariusza.

Brak poprawnej interpunkcji w przypisach i źródłach pod tabelami. Niejednolitość opisu bibliograficznego w przypisach. Redaktorzy publikacji podawani są po nazwie wydawnictwa. Inicjał imienia znajduje się przed i po nazwisku. Stosowano wiele różnorodnych form zapisu redaktorów (red.) po nazwisku i red. przed nazwiskiem. Spacje w przypisach są w nieodpowiednich miejscach, nie podano wszędzie nazw wydawnictw. Brak numerów stron w przypisach dotyczących publikacji zwartych rzuca podejrzenia o innym pochodzeniu zamieszczonego materiału aniżeli z podawanego w przypisie opisu bibliograficznego.

Poprawna prezentacja wyników badań ilościowych powinna być przedstawiona w tabelach z podaniem respondentów w liczbach bezwzględnych i we wskaźnikach procentowych. W dysertacji ograniczono się do zamieszczenia danych procentowych na wykresach.

Analiza wyników badań jest rozrzucona przed i po zaprezentowaniu danych na wykresach s. 135-136, 139-140, 142-143, lub przedstawiana przed wykresami np. s. 151-151, 153-155, 157-159, 165, 174, 178, 179.

Zamieszczono pod wykresem 13. Na s. 147. podpis „odpowieź” bez merytorycznego uzasadnienia czego ma on dotyczyć.

Nie poprzedzono w każdym przypadku tabel odpowiednimi zapowiedziami o ich zawartości np. s. 149, 153, 174. lub poprzedzono tabele konkluzją wynikającą z analiz podanych po tabeli np. s. 150-151.

Podanie błędnie źródła: „Opracowanie własne na podstawie analizy wyników badań”. Analiza wyników badań zawarta jest pod wykresami.

Autor nie poświęcił czasu na ujednoczenie wielu aspektów szaty graficznej dysertacji. Zauważana nagminnie dowolność i niejednorodność układu treści świadczy o pośpiechu lub braku przywiązywania wagi do jakości tekstu.

5. Ocena pracy zgodnie z wymogami art. 13 Ustawy, jako oryginalnego rozwiązania naukowego

Na pozytywne podkreślenie zasługuje istotna z punktu widzenia gospodarczego i społecznego tematyka niezbyt często podejmowana w empirycznych badaniach naukowych i nie będąca powszechnym przedmiotem dociekań teoretycznych. Egzemplifikacja badań w klastrze w kontekście kapitału intelektualnego stanowi studium przydatne do budowy strategii dostosowania działania tego typu podmiotów do oczekiwań klientów w procesie konkurencji rynkowej przy zastosowaniu narzędzi zmierzających w kierunku innowacyjności. Uzyskane wyniki podjętego przedsięwzięcia badawczego mogą mieć zatem znaczenie diagnostyczne i prakseologiczne, ponieważ ukazują turbulencje i niski poziom zarządzania kapitałem intelektualnym w klastrze, słabe zaufanie i współdziałanie członków klastru oraz niski poziom udziału kapitału ludzkiego i społecznego podmiotów wchodzących w skład klastru w budowaniu kapitału intelektualnego klastru jako całości.

W części empirycznej autor nie zadał sobie trudu, aby oprócz diagnozy stanu aktualnego określić determinanty i skutki odnoszące się do umiejscowienia klastrów w otoczeniu gospodarczym oraz dokonać porównań efektów działań tego typu podmiotów w stosunku do innych podmiotów gospodarczych.

Należy także wskazać, że autor dysertacji nie stworzył wyraźnie sformułowanych postulatów wynikających z zebranego materiału empirycznego, służących budowie modelu strategii działania badanego wycinka rzeczywistości gospodarczej.

6. Uwagi krytyczne i kwestie dyskusyjne

Bardzo przejrzysta i logiczna struktura pracy pozwala poznać szczegółowo poszczególne zagadnienia dotyczące uwarunkowań teoretycznych i zasad funkcjonowania klastrów oraz opinii respondentów dotyczącej ocen efektywności tych działań.

Wyraźnie dostrzegalna jest asymetria między ilością miejsca poświęconego na schematyczną analizę struktury odpowiedzi na pytania zawarte w narzędziu badań, jakim jest kwestionariusz ankiety, a skromnymi treściami podsumowującymi te analizy wraz z wyciąganiem wniosków i formułowaniem diagnoz.

Brak jest także powiązania analizy opinii o badanym klastrze z opiniami o innych podmiotach tego typu. Nie wskazano jednoznacznie jakie działania należy podejmować, aby przeciwdziałać niekorzystnym ocenom funkcjonowania badanej instytucji, jak również nie podjęto próby porównania badanego klastra do konkurencyjnych podmiotów, w kompetencjach których znajdują się podobne zadania i procedury niezbędne do podtrzymywania korzystnych trendów innowacyjności i metody zapobiegania niesprzyjającym czynnikom zewnętrznym.

Rozdział empiryczny napisany na podstawie materiałów zebranych w badaniach ilościowych jest bogaty w faktografię, a ubogi w dogłębną analizę, syntetyczne oceny i rekomendacje. Autor nie określił wkładu, jaki uzyskane wyniki badań własnych wnoszą do subdyscypliny socjologii.

7. Wnioski końcowe

Mimo wskazanych braków, niedociągnięć i błędów w zawartości niniejszej pracy struktura całości dysertacji stanowi konstrukcję możliwą do przyjęcia. Biorąc pod uwagę aktywność zawodową doktoranta skupioną poza sferą akademicką, realizacja przez niego badań naukowych stanowi pierwszą samodzielną próbę.

Doktorant wykazał się znajomością egzemplifikacji czynników wpływających na przebieg procesów kształtujących funkcjonowanie klastra, a jednocześnie potrafił pokazać zróżnicowanie działań służących poprawie innowacyjności w tej formy gospodarowania.

Podsumowując, można stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr Mariusza Rudzkiego, potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych, a także wskazuje na dostateczną ogólną wiedzę teoretyczną autora w dyscyplinie socjologia. Wyczerpuje to wymagania określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U z 2003 r. nr 65, poz.595; z późn. zm.). W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie mgr Rudzkiego do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Rzeszów, dnia 2.03.2020 r.